

XIII.

A magy. kir. fővámház, Budapesten.

(XI., XII., XIII., XIV., XV., XVI. tábla.)

Tervezte: YBL MIKLÓS, építész.

Budapest legújabbkori épületei közt, építőművészeti szempontból mindenestre legelső rangú helyet foglal el a főváros balparti részében, az ú. n. régi-sóháztelkeken álló m. k. fővámház, a melynek tervrajzait, a nagynevű tervező szívességéből, a jelen füzet mellékleteiül veszik olvasóink.

Alig van épületünk, a melyre annyi dicséretet, s másrésről annyi gáncsot halmoztak volna, mint épen e fővámházra, de a gáncsolókkal szemben is tartozunk elismerni, hogy kifogásaik, túlnyomóan legtöbb esetben, csak a sokra menő költségeknek (a valóságot nem egyszer mesésen túlzó összeggel birdetett) rendkívüli voltát, vagy legföljebb egy-egy részletnek kisebb végrehajtási sikerét illették; de magát az összconceptiót, vagy annak művészeti kidolgozását, szóval, az épületnek építőművészeti értékét, legalább mi a magunk részéről, még nem hallottuk megtámadtatni oly oldalról, hogy a támadásnak bárminemű fontosságot kellett volna tulajdonítani.

Az építménynek művészeti méltányolására nézve egyébiránt a legterjedelmesebb magyarázatnál is többet ér, ha arra hívjuk föl olvasóinkat, hogy vessenek egy figyelmes pillantást a mellékelt rajzokra, s akkor nyugodtan rájuk bizzuk a bírálást; legföljebb annyit kívánunk még megjegyezni, hogy tekintse meg magát az épületet is, a ki teheti, s a kit az ily dolgok közelebről is érdekelnek.

A mi pedig a költségek kérdését illeti, arra nézve meg kell engednünk, hogy 3 és fél millió forint (a mennyibe ezen épület — kerekszámában — került) a mi viszonyaink között nem kevés pénz, s hogy ennyi pénzen talán más, magasabb rendeltetéssel bíró épületet emelni célszerűbb lett volna; de ez — a mi szempontunkból tekintve a dolgot — kérdés tárgyát alig képezheti; a mi bírálatunk kiindulási alapja csakis a tervezési programban kifejezett eszme lehet, a mi pedig nem kívánt Ybl-től kevesebbet, mint hogy az emelendő épület a tervező nevéhez és a haza tekintélyéhez méltó legyen!

Ime ott áll a fővámház és nyugodtan kérhetjük: megfelelt-e építője a program fönt érintett követelésének?

És relative véve a fővámház építésére fordított költségeket, lehet-e a fölhasznált összeget oly igen rendkívülinek mondani? Oly szerfölttinek fog-e a negyedfélmilliónyi építési költség föltünni, ha hozzávetjük, hogy a fővámház (risalitok nélkül) 87 öl hosszú és 28 öl széles, tehát több mint 2436 □

ölnyi területen áll, s hogy még az udvarok alatt is pincék vannak, azonkívül az udvarok ketteje vas- és üvegszerkezetű födélzettel bír, a harmadik pedig egy, az emeleteket összekapcsoló födött folyósóval van áthidalva; ha meggondoljuk továbbá, hogy az egész épületnek mind idomzatára, mind anyagára nézve a szó legnemesebb értelmében monumentális a kiképezetése, s hogy a kőpart megfelelő része, s az épületet a kőparttal összekötő négyes tunel a fönti összegnek tetemes részét vette igénybe? — Hány bérház épült Budapesten ugyanazon időben, a mikor a fővámházat emelték, a melyeknek beépített öle ugyanannyiba, sőt sokkal többbe került, mint szóban lévő középületünknek ugyancsak beépített öle!

De legyen bár a fővámház drága vagy nem, egyet senki sem fog attól megtagadhatni, azt t. i., hogy ez épület szép, nagyszerű, s hogy a főváros építéstörténetében korszakot jelző; mert ez volt az első komolyabb kísérlet, középüleinket valóban monumentális modorban létesíteni, s mi, a magunk részéről, hálás elismeréssel vagyunk még azon hiba iránt is, a mely óhajlás gyanánt kifejeztette, a fővámháznak a jelen alakot adta, s a fővárost ily építőművészeti remekkel ajándékozta meg! Meg vagyunk róla győződve, hogy ha az országot azon közgazdasági bajok nem érik, a melyek oly váratlanul és rohamosan meglepték, senkinek sem jut vala eszébe kárhoz-
tatni e házat, hanem az építőművészet fényes diadalát látta volna benne, s mint ilyet üdvözölte volna mindenki!

Az épület belső beosztását, rendeltetését s az egyes helyiségek szerepét a mellékelt alaprajzok kimerítően megmagyarázzák, s azért a helyett hogy e tekintetben részletesebb leírásba bocsájtkoznánk, inkább néhány, az építés menetét illető adatot iktatunk ide, a melyek olvasóinkat bizonyára érdekelni fogják.

Az épület pincét, földszintet, fél- I-ső és II-ik emeletet foglal magában, s alapzatul (minthogy a dunaparton áll, s a pincesor tárházakul volt fölhasználható) egy 2284 köbölnyi (5'—6" vastagságú) betonréteg szolgál.

A teljesített főbb munkálatok a következők:

6830	köböl földkiemelés,
9170	☐ öl földfeltöltés,
2284	köböl beton,
673	" vegyes falazat (vízálló),
2885	" téglafalazat
4755	" " (kövér mészszel),
1530	☐ öl stukator-munka,
690	☐ öl homlokzat-vakolás,
2860	hosszói udvari párkány (vízálló),
6550	" párkány, a belső helyiségekben.

Elhelyezések:

26000	köbláb márvány- és gránit-faragott-kő,
192000	" sóskuti kő,
6600	vámmázsa (v. m. = 50 kilo) öntöttvas,

5600	vámmázsa	szögecselt	vasgerenda,
17100	"	hengerelt	"
2800	"	kapocsvas.	"

A föld- és kőműves-munkáknál:

1870-ben	átlagosan	240
1871-ben	"	370 (maximum 880)
1872-ben	"	370
1873-ban	"	240
1874-ben	"	150 munkás nyert foglalkozást

naponként s a föld- és kőműves munka (a kőpartot és tuneleket nem számítva) kerekszámban 1.500,000 frtba került.

Az építést 1870. július 4-én kezdték és 1874. április 25-én véget ért az épület használatba, s így az egész munka nem egészen 4 évet vett igénybe.

Végül álljanak itt azon vállalkozók és műmesterek nevei, a kik az óriási munkában részt vettek:

- a föld- és kőműves munkákat Wechs elmann Ignác,
- a kőfaragó munkákat Slavek Vince,
- az ács munkákat a Neuschloss J. fiai s a Neuschloss K. és fia cégek,
- a palafedő munkákat Volkmann R.,
- a bádogos munkákat, valamint a gáz- és vízvezetési berendezéseket Zellerin M.,
- az asztalos munkákat a Neuschloss J. fiai cég,
- a lakatos munkákat Jungfer Gyula,
- a mázoló munkákat Bergmann József,
- az üveges munkákat Roth Zs.,
- a szobafestő munkákat Scholcz Róbert,
- az öntött vas munkákat a Ganz-féle gyár,
- a hengerezett vasgerendákat a Grubitz és Zigler cég,
- a vasfödeleket a Schlick-féle gyár,
- a képfaragó munkákat Minich és Schröfl,
- az alakszobrokat Sommer Ágost,
- a lámpatartókat Oetl Antal,
- a gőzvízfűtési berendezést a Sulzer testvérek,
- az aszfalt munkákat az angol aszfalt-társaság,
- a márvány-diszítési munkákat Siletti Fortunato,
- s a telegráf-berendezést Ohm C. O. készítették vagy szállították.

Ney Béla.